

De humoristen na Annie M.G. Schmidt

De non-conformistische humor in de verhalen en versjes Annie M.G. Schmidt ontstijgt de tijd en slaat nog steeds aan bij jonge lezers. Alsof de ongekroonde koningin van het kinderboek nooit navolging heeft gekregen. Toch klopt dat beeld niet. Drie nieuwe humoristen voor kinderen: Bette Westera, Marjet Huiberts en Mathilde Stein.

'Door en door Hollandse Humoristen' noemde journalist en dichter Jan Greshoff de schrijvers die zich in 1952 tijdens een literair avondje in de kantine van uitgeverij De Arbeiderspers van hun grappigste kant lieten zien. Onder hen waren Simon Carmiggelt, Eli Asser en Annie M.G. Schmidt. Greshoff sprak in dagblad *Het Vaderland* van een heuse stroming. Schmidt zei daar, aldus haar biograaf Annejet van der Zijl, later over: 'Het was een tijd dat de mensen dorst hadden naar humor. Het was een nieuw verschijnsel dat enorm in de mode was, waarschijnlijk omdat de mensen er te weinig van hadden gekregen in de oorlog.'

Zestig jaar later is het vooral het werk van deze laatste Hollandse Humorist dat nog volop gelezen wordt, met name haar kinderboeken. In een nieuw jasje gehesen blijven Schmidts teksten nog steeds fier overeind. Zelfs als ze gaan over een alledaagsheid van lang geleden overtuigen ze doordat ze altijd in zekere mate zijn losgezongen van de realiteit. Die tijdloosheid hangt ook samen met de laconieke, non-conformistische humor van de schrijfster, die generaties ontstijgt. En misschien speelt het aanbod aan Nederlandse kinderliteratuur een rol. Een tweede Annie is er in al die jaren nooit gekomen. Joke van Leeuwen komt met haar subversieve verhalen en ontregelende taalgevoel misschien nog het dichtst in de buurt, maar haar humor is bedachtzamer, minder aan de oppervlakte, en hangt bovendien nauw samen met de tekeningen die ze zelf bij haar verhalen en versjes maakt.

Struinend langs de planken van de kinderboekenafdeling ontdekt de naar humor hongerende lezer dat veel grappenmakers van over de grens komen. Uit Engeland natuurlijk, vermaard om z'n humorcultuur (Roald Dahl vond wat zijn groteske geestigheid betreft een opvolger in de vrolijke flauwekul van Andy Stanton), maar ook uit Scandinavië – zie het werk voor jonge lezers van Ole Lund Kirkegaard, Mikael Engström, Maria Parr.

Lijkt het zo of zijn de humoristen in Nederland minder dicht gezaaid? Wie vraagt naar de opvolgers van Annie M.G. Schmidt loopt grote kans geen eenduidig, of helemaal geen antwoord te krijgen. Velen zijn met haar vergeleken, maar weinigen konden de vergelijking werkelijk doorstaan.

En toch zijn ze er wel. Drie schrijfsters sprongen de afgelopen jaren in het oog met hun eigenzinnige gevoel voor humor en uitstekende taalgevoel: Bette Westera (1958), Marjet Huiberts (1960) en Mathilde Stein (1969). Anders dan Schmidt richten ze zich met hun teksten uitsluitend tot een kinderpublik. Hun productiviteit ligt minder hoog dan de hare, hun verkoopcijfers zijn niet half zo indrukwekkend en naar hun humor wordt door gebrek aan een recente oorlog misschien minder gedorst dan begin jaren vijftig, maar aan hun geestigheid kan niet worden getwijfeld. Twee van hen werden onlangs onderscheiden met een Zilveren Griffel voor hun onconventionele poëzie vol non-conformistische humor, van de derde verscheen deze zomer een kolderieke vertelling op rijm in de traditie van Schmidt.

Van de drie is Westera het langste bezig. Met verhalende gedichten en prentenboeken op rijm timmert ze aan een ritmisch oeuvre, dat zowel thematisch als qua epische vorm aan Schmidt verwant is en dat eenzelfde liefde voor speelse anarchie verraadt. Voorlopig hoogtepunt zijn de dierengedichten in *Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen* (2010) dat dit jaar kans maakt op de Gouden Griffel. ‘Er woonde ergens aan de Linge / een appelvink die niet kon zingen. / Hij oefende zich in het zweet, / maar ach, hoe hij zijn best ook deed, / het resultaat was om te janken: / alleen maar schorre, schrille klanken.’

In haar taligheid gaat Westera een stap verder dan Schmidt en strooit vrolijk met woordgrapjes (de glimworm is na zijn dood een verlichte geest). Anders dan bij haar voorganger zijn haar verwijzingen naar de actualiteit soms behoorlijk volwassen, zoals de passage over kunstmatige inseminatie in het gedicht ‘Koe’ (zie kader). Problematisch is dat niet. Eerder maakt het Westera’s werk tot ideaal voorleesmateriaal, waarbij de volwassene voorlezer en vraagbaak tegelijk is.

Als schrijver voor *Sesamstraat* en vaste lieddichter voor de kinderopera’s van Frank Groothof strekt de schrijfcarrière van Marjet Huiberts zich net als die van Schmidt uit tot televisie en theater. Pas sinds 2005 verschijnen haar teksten ook in boekvorm, niet zonder succes. Zowel *Aadje Piraatje* (2009) als *Roodkapje was een toffe meid* (2010) werden bekroond met een Zilveren Griffel. Net als Schmidts personages wortelen de figuren van Huiberts stevig in de realiteit, maar heeft ze hun avonturen bestrooid met een flinke portie fantasie. Kleine, onafhankelijke geesten zijn het, die zich niet laten koeioneren door de volwassenen om hen heen. De nogal bang uitgevallen Ridder Florian uit het gelijknamige prentenboek weet uiteindelijk in ieder avontuur zijn angsten te overwinnen en de assertieve Feodoor houdt zich prima staande tussen zijn zeven grote bedisselende zussen (*Feodoor heeft zeven zussen*, 2006). Huiberts is minder vormvast dan Westera, maar haar aanstekelijke humor en speelse opsommingen zijn beslist Schmidtiaans. In *Roodkapje was een toffe meid* heeft ze klassieke sprookjes in een eigentijdse rapvorm gegoten. Over het geboortefeest van Doornroosje dicht ze: ‘t Was gezellig totdat tante nummer 13 binnenviel; / die was niet uitgenodigd, dus gekrenkt tot in haar ziel. / ‘Doornroosje zal slapen,’ riep dat ouwe fossiel, / ‘zodra ze geprikt wordt door een draaiend spinnewiel.’ En zoals Schmidt in *Heksen en zo* (1964) aan het sprookjesgenre een vrolijke slinger gaf, zo geeft Huiberts de bekende verhalen een verrassend einde: ‘De prins vroeg haar ten huwelijk en hij haalde champagne. / Maar Assepoes dronk appelsap en zei toen zonder franje: / ‘Ik val niet op mannen, lieve prins van Oranje. / Ik vertrek met de fee naar een villa in Spanje.’

Op het eerste gezicht lijken de teksten van Mathilde Stein van de drie schrijfster het minst op die van Schmidt. Toch is haar voorkeur voor tegendraadse verhalen en vrolijke omkeringen beslist terug te voeren tot haar werk. In *Monsterlied* (2006) bagatelliseert een moeder de angst van haar zoontje voor monsters onder zijn bed en vist de engerds tevoorschijn (eerste verrassing: ze liggen er inderdaad) om ze vervolgens bij haar zoontje onder de dekens te vlijen. ‘Dit kan ze niet menen. Dat monster in bed? / Zomaar onder de dekens, en slaapt-ie dan hier? / Ja fijn hè, zegt mama, en het wordt nog veel leuker, / want ik roep nu meteen ook die andere vier.’ Waarop het jongetje zijn moeder op ludieke wijze terugpakt (tweede verrassing). Bij Stein is het niet zozeer de versvorm (losser, en met minder opvallende rijmparen dan bij Schmidt) als wel de recalcitrante frisheid van haar verhalen die Schmidt in herinnering roept. In de recent verschenen ballade *Juffrouw van Zanten en de zeven rovers* stuit een bende schurken bij het beroven van een postkoets op Juffrouw van Zanten, opvoeddeskundige van beroep, die het zootje ongeregeld wel even manieren zal leren. De rovers laten het niet op zich zitten en weten de keurige juffrouw te transformeren tot een rover

van formaat. Stein kiest hier voor precies diezelfde vrolijke ondermijning van het gezag, die Schmidt zo populair maakte bij haar jonge lezers.

Voor wie na Annie M.G. Schmidt nog dorst naar humor: Bette Westera, Marjet Huiberts, Mathilde Stein – veel Hollandser en humoristischer kun je het niet krijgen in de hedendaagse kinderliteratuur. Het grote publiek moet het misschien nog ontdekken, maar dat Schmidt met haar non-conformisme, tegendraadsheid en speelse humor nooit zou zijn opgevolgd, is niet langer vol te houden.

Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen
Bette Westera & Sylvia Weve (ill.)
Gottmer, 19,95

Roodkapje was een toffe meid + cd
Marjet Huiberts & Wendy Panders (ill.)
Gottmer, €17,95

Juffrouw van Zanten en de zeven rovers
Mathilde Stein & Dorine de Vos (ill.)
Lemniscaat, €14,95

Joukje Akveld

<kader>

Ik heb gekalfd jazeker, ik geloof een keer of zeven.
Ik zou alleen niet weten waar mijn kalfjes zijn gebleven
en hoe het met ze gaat en of het stiertjes zijn of koeien
en of ze goed zijn opgevoed en met twee woorden loeien.
Meteen na hun geboorte deed de boer ze in een kist.
Je went eraan – dat wel – ik heb ze nauwelijks gemist.
Hun vader was geen stier: het was een man met een Toyota,
een jonge man. En toen hij klaar was kreeg de boer de nota.
Zo gaat dat tegenwoordig, je begrijpt niet hoe het kan.
Toch komen er, heb ik gemerkt, gezonde kalfjes van.

Fragment uit het gedicht ‘Koe’ van Bette Westera uit *Ik leer je liedjes van verlangen, en aan je apenstaartje hangen*